

„RENDKÍVÜLIT CSAK RENDKÍVÜLI ESZKÖZÖKKEL LEHET ELÉRNI...”

Beregi Oszkár emlékezik Jászai Marira

Sokszor elhangzik a közhely: élete kész regény volt. Megírni mégsem érdemes. Akkor sem, ha bővelkedik fordulatokban, kiélezett konfliktusokban, katasztrófákban, tragédiákban. A színész életére viszont mindenki kíváncsi. Akkor is, ha nincs benne fordulat, kiélezett konfliktus, katasztrófa és tragédia. Kíváncsi rá a színháztörténet, mert – noha kritikával kell olvasni – felbecsülhetetlen értékű, máshonnan kideríthetetlen adatokat, adalékokat tartalmaz. S kíváncsi rá a nagyközönség is. A színészsztárnak ugyanis nincs magánélete. A közönség sohasem elégedett meg azzal, hogy kedvencét csak pár óráig a színpadon figyelje. Tudni akarta, mi van vele akkor, amikor nem visel kosztümöt, nem maszkírozza ki magát, s nem azt a szöveget mondja – ki tudja, hányadszor –, amit a szerző megírt. Rádásul elvárják tőle, hogy magánélete a szerepeihöz hasonlítson.

A színész így mindig játékra kényszerül. Csak néhány olyan erős egyéniségű kivétel akadt, aki nem szorult arra, hogy hírlapi botrányokkal, szándékosan újtukra bocsátott pletykákkal kerüljön az érdeklődés középpontjába. Beregi Oszkár sem azért adta emlékezésének az ÉLETEM REGÉNYE címet, hogy mítoszt teremtsen magának. Miután 1919-ben az Ébredő Magyarok Egyesületének fenyegetései elől Bécsbe menekült, népszerűsége megcsappant, az új generáció már csak hírből ismerte. A memoár legelső változatának, amely 1929-ben a *Színházi Életben* jelent meg folytatásokban, részben az volt a szerepe, hogy előkészítse a talajt a régóta vágyott hazatéréshez, hogy

eloszlassa a Tanácsköztársaság idején szőtt legendákat, hazugságokat. (Bár a korabeli sajtóból feketén-fehéren kiderül, hogy nemcsak Beregi, hanem Bakó László is lelkesen szavalt a forradalom kitörését követően, de Bakó „kifogástalan” származásával az új kurzusban is megtalálta helyét, s ő volt kezdeményezője és vezére a Beregi eltávolítását követelő kampánynak.)

Gyónás volt Beregi emlékirata? Magyarázkodás? Hitvallás? Talán mindhárom. De tagadhatatlan, hogy fordulatokban, kiélezett konfliktusokban, katasztrófákban, tragédiákban bővelkedő írásmű. Regény. Beregi Oszkár ekkor még nem sejtette, hogy hányattatásainak ezzel nincs vége. Ezután jött a holocaust, a szovjet megszállás, az amerikai emigráció...

Amikor élete végén újra tollat vett a kezébe, hogy papírra vesse emlékezését, nosztalgiával gondolt ifjúságára, a hibátlan alakú, angyalarcú amorózó népszerűségére, Max Reinhardt-nál, a berlini Deutsches Theaterben eljátszott főszerepre, szerelmére, Isadora Duncanre. Mégsem édeskés, magamutogató mű született. Beregi tudatában volt, hogy utolsó tanúként többet kell nyújtania a szokványos, anekdotázó emlékiratoknál. Szerencsénkre nemcsak igénye, tehetsége is alkalmassá tette, hogy könyve színháztörténeti, művészetszociológiai, alkotáslélektani, történeti vonatkozásaival kivételes forrása legyen huszadik századi művelődéstörténetünknek.

A kiadásra azonban nem került sor, noha az 1960-as években Illés Endre, a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója szerződést kötött megjelentetésére.

Beregi emlékezését éppen erényei zárták el a nagyközönség elől – Illés Endre hiába üzenté tréfásan Hollywoodba: több szexet! Beregi erre sem volt tekintettel, mint ahogy világnézeti és vallási kérdésekben sem foglalt állást.

Túlzás volna azt állítani, hogy az ÉLETEM REGÉNYE méltó társa Déryné és Jászai Mari emlékezésének. Nyelvezete több helyen nehézkes, bonyolult, végtelen mondatai sem mindig egyértelműek.* A németül, angolul és magyarul egyaránt értő és beszélő, hetvenes éveiben járó művésztől azonban ez is szép teljesítmény. Ráadásul a mű végleges formába öntésében és legépelésében – Beregi füzetekbe kézzel írta emlékeit – leánya segített, aki tízéves korától külföldön élt: németül, spanyolul, franciául, angolul kellett boldogulnia.

Az emlékezés több ponton is túlmutat Beregi Oszkár életén, gondolatain és érzésein. Megörökítette a századforduló nagy tragikáját, Jászai Marit, akihez eltéphetetlen kapcsolat fűzte. Bár 1919-ben, a Beregi elleni hajsza idején Jászai Mari (dacára, hogy a kommunista *Színészek Lapjába* EGY SZÍNÉSZNŐ MINT MUNKÁSASSZONY címmel írt terjedelmes cikket), nehezményezve Beregi Oszkár lelkes szereplését, rövid időre elfordult tőle. Beregi Jászai művészetének és személyiségének mégis örök tisztelője maradt. Ugyanannak a színjátszóiskolának voltak közös képviselői. A művészetben való összeforradás, az azonos hőfokon izzó emberábrázolás, az idegek hasonló vibrálása elfeledtette a köztük lévő negyedszázados különbséget.

Gajdó Tamás

Beregi Oszkár

ÉLETEM REGÉNYE

Részlet

Közzéteszi Gajdó Tamás

Számomra legnagyobb színiakadémiai élmény Jászai Mari tanár úrnő megjelenése volt.¹ Művészetének legelragadottabb bámulói közé tartoztam már középiskolai tanuló koromban. Ha megtakarítottam negyven krajcárt, jegyet vettem érte a Kerepesi – most Rákóczi út – és Múzeum körút sarkán lévő Nemzeti Színházba, és főképpen olyan darabokat választottam, amelyekben Jászai szerepelt. Negyven krajcár volt a legolcsóbb jegy. A harmadik emeleti karzat harmadik és negyedik sorába szólt a jegy, de csak oldalülésre, ahonnan nem mindent lehetett látni, ami a színpadon történik. Ha a karzat bal oldalán ültem, csak a színpad jobb oldalára láttam, a jobb oldalról meg

* Az emlékezést a mai helyesírási szabályok szerint közlöm. A géppel írt szövegben a nyilvánvaló elütéseket kijavítottam. Az értelemzavaró hibák javítását szögletes zárójelbe tettem, egyéb esetekben megtartottam az eredeti szöveg sajtós fordulatait. (G. T.)